

TARIMSAL ÜRETİMDE ÇİFTÇİLERİN TUTUM VE DAVRANIŞLARI: ÇİFTÇİLİK AMAÇLARI ÖLÇEĞİ (FOS)

Handan AKÇAÖZ Burhan ÖZKAN Hatice KIZILAY

**Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü Antalya/TURKEY**

ÖZ: Bu çalışmada, çiftçilerin tarımsal faaliyetlerle ilgili hedeflerine ulaşmak için sahip oldukları tutum ve davranışları belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada Çiftçilik Amaçları Ölçeği (FOS) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler Antalya ili Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerindeki 143 işletmeden anket yoluyla elde edilmiştir. Çalışmada çiftçiler, risk seven (%39,9), risk sevmeyen (%53,1) ve riske kayıtsız (%7,0) olmak üzere davranış gruplarına ayrılmıştır. Çiftçilik amaçları ölçeği kapsamında elde edilen verilere faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda bulunan 8 faktör sırasıyla çevresel amaçlar, risk amaçları, statü amaçları, doğal koşullar, iş ve gelecek amaçları, işletme dışı iş amaçları, çeşitlendirme ve farklılaştırma amaçları, başarı amaçları olarak adlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Risk davranışı, risk kaynakları, çiftçilik amaçları, faktör analizi.

ATTITUDE AND BEHAVIOURS OF FARMERS IN AGRICULTURAL PRODUCTION: FARMING OBJECTIVES SCALE (FOS)

ABSTRACT: The aim of this study was to determine the attitude and behaviors of farmers in agricultural production. For this aim Farming Objectives Scale (FOS) was used in the study. Data used in the research were collected from 143 farm holdings located in the Centre, Manavgat and Serik districts of Antalya province by using questionnaire method. The farmers were divided into three risk attitude groups, risk seeking (39,9%), risk averse (53,1%), and risk neutral (7,0%). Factor analysis has been conducted on information from farming objectives scale (FOS). From the findings of the research, eight factors of objectives were labeled as environmental, risk, status, natural conditions, employment and future, off farm employment, diversification and success.

Keywords: Risk attitude, risk source, farming objectives, factor analysis.

GİRİŞ

İşletme sahipleri kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak, işletme gelirini artırmaya veya en azından belirli bir düzeyde garanti altına almaya çalışmaktadır. Bu nedenle işletme sahipleri amaçlarına ulaşabilmek için, kısa veya uzun dönemde çok sayıda karar almak zorundadırlar. Risk ve belirsizliğin bulunduğu bir ortamda karar

almak, tam bilgi sahibi olarak karar almaktan daha zordur. Alınacak kararlar her şeyden önce işletme sahibinin risk davranışlarına, işletmenin amacına ve karşı karşıya kalınan riskin derecesine bağlı olmaktadır. Bu nedenle, işletme sahiplerinin üretim, pazarlama, finansman ve personel yönetimi ile ilgili işlerin detayını bilmeleri önemlidir.

Tarımsal faaliyetlerin her geçen gün daha fazla sermaye kullanmayı gerektirmesi, işletmelerin pazar koşullarına ayak uydurma zorunluluğu ve teknolojinin hızlı gelişmesi, tarım işletmelerinin yönetimini daha da karmaşık hale getirmektedir (Bozoğlu ve ark., 2001). Çiftçilerin kararları; çiftçilik amaçları ve hedefleri, geleneklerle ilgili davranışları, stres ve stresle başa çıkma yolları, çiftçilikle ilgili iyimserlik ve yaptıkları işten tatmin olma durumları, risk alma ve yönetim davranışları gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörlerin yanında çiftçilik kararlarını kısıtlayan çevresel faktörler, arazi mülkiyet durumu, piyasa koşulları, politika değişiklikleri, finansmanla ilgili faktörler, yaş ve aile genişliği, çiftliğin yerleşimi vb. faktörler söz konusudur.

Çiftçilerin tarımsal faaliyete yönelik amaçları genellikle aynı olmakla birlikte bu amaçların özelliği ve önem sırası değişmektedir (Gasson, 1973; Casebow, 1981; Gillmor, 1986). Literatürde tarımsal üretimde amaçlar konusu iş tatmini, statü, yaşam kalitesi gibi değerler araştırılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır (Bingswanger, 1980; Gasson, 1974). Gasson (1973), yapmış olduğu bir çalışmada tarımsal üretimdeki değer yargılarını dört başlık altında toplamıştır. Bunlar, ekonomik değerler (maksimum gelir elde etmek vb.), sosyal değerler (çiftçiliğin prestij sağlaması, çiftçilikte geleneklerin devam ettirilmesi vb.), anlamlı (expressive) değerler (kendine saygı vb.) ve temel değerler (yaptığı işi sevme, işe bağlılık vb.)'dir. Bu değerler için ekonomik faktörler ve iş tatmini olmak üzere iki temel amaçtan sözedilebilir. Robinson (1983)'a göre, tarımsal üretimde en önemli amaç kâr elde etmek olup bunu iş tatmini izlemektedir.

Bu çalışmada, Antalya ilinde çiftçilerin tarımsal üretim faaliyetleri ile ilgili risk davranışları risk seven, risk sevmeyen ve riske kayıtsız olmak üzere sınıflandırılmış ve çiftçilik amaçları üzerine risk davranışlarının etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Çalışmanın birincil kaynağını Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerdeki tarım işletmelerinden anket yoluyla elde edilen veriler, ikincil kaynağını

ise ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma konusuyla ilgili yapılmış benzer çalışmalar ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar oluşturmuştur.

Metot

Çalışmada, anket uygulanacak, Antalya ilini temsil etme özelliğinde olan Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerin ve işletme sayısının belirlenebilmesi için tabakalı örnekleme yönteminde sıkça kullanılan Neyman formülü esas alınmıştır (Yamane, 1967). Neyman yöntemine göre, örnekleme sonucunda anket uygulanacak işletme sayısı 143 olarak belirlenmiş ve anket uygulaması 2003 yılı üretim dönemi için yapılmıştır.

Anket formlarının hazırlanmasında literatürde Edinburgh Farming Objectives Scale (EFOS) olarak adlandırılan çalışmadan (Willock ve ark., 1999) yararlanılmış ve bölge koşulları dikkate alınarak gerekli değişiklikler yapılmıştır. Anket uygulanan çiftçilerin risk davranışı bakımından (risk seven, risk sevmeyen, riske kayıtsız) hangi grupta yer aldığı referans kumarı ve tercih ölçeği yardımıyla belirlenmiştir (Holloway, 1979).

Çalışmada, Antalya ilinde çiftçilerin tarımsal üretim ile ilgili tutumları Likert ölçeği kullanılarak ölçülmüş ve ortalama değerler olarak özetlenmiştir. Likert ölçeği tutum ölçüm yöntemlerinden biri olup dereceli ölçekler grubunda yer alır. Likert ölçeğinde temel yaklaşım kişilere, araştırılan konuyla ilgili yargıların verilmesi ve bu yargılar üzerindeki yoğunlaşmanın bulunmasıdır. Bu amaçla öncelikle faktör saptanır, her bir faktör ölçek şartlarına uygun olarak yargı haline getirilir. İkinci safhada bu yargılar için kişilerin katılma derecelerini belirten ölçek noktaları oluşturulur. Tutum analizi yapılacak olan bireyler bu katılma derecelerine göre kendi yerlerini belirlerler. Katılma dereceleri için hesaplanan değerlerle kişinin ölçek değeri bulunur. Elde edilen bu değerle, bireyin bir olaya karşı tutumu veya tutumunu belirleyen faktörlerin derecelendirmesi yapılır (Erdoğan, 1997).

Çiftçilerin tarımsal üretimde bulunma nedenleri Çiftçilik Amaçları Ölçeği (FOS)'ni oluşturmaktadır. İşletme dışı işlere karşı tutum, üretim ve teknoloji, risk, statü, çevre, yaşam kalitesi, gelenek ve başarı amaçları bu kapsamda yer almıştır.

Araştırmada, anket uygulaması sonucu elde edilen veriler kullanılarak faktör analizi yöntemi uygulanmıştır. Faktör analizi başta sosyal bilimlerde olmak üzere çeşitli alanlarda sıkça kullanılan çok değişkenli analiz tekniklerinden biridir. Faktör analizi (p) değişkenli bir olayda birbiri ile ilişkili değişkenleri bir araya getirerek, az sayıda yeni ilişkisiz değişken bulmayı amaçlar. Bu analiz, eğer çok fazla sayıda değişken varsa, değişkenlerin sayısını azaltmak ve kolay yorumlayabilmek için

uygulanmaktadır (Hair ve ark., 1992). Bu çalışmada faktör analizi, tarımsal üretimde çeşitli koşullar altında çiftçilerin tutum ve davranışlarını etkileyen değişkenlerin sayısını azaltmak ve daha kolay anlaşılır duruma getirmek için kullanılmıştır.

Araştırmada faktör analizinde kullanılan değişkenler için güvenilirlik ölçümü de yapılmıştır. Güvenilirlik bir ölçümün uyumunu ifade eder. Davranış çalışmalarında bulunan güvenilirlik değerinin %80'in altına düşmesi istenen bir durum değildir (Oppenheim, 1992).

İçsel uyum yöntemleri içinde yer alan Cronbach alpha katsayısı en çok kullanılan güvenilirlik katsayısıdır. Bu katsayı değişkenlerin serisinin tek boyutlu olarak ölçülmesini sağlamaktadır (Anonymous, 1993). Araştırmada, analizlerin uygulanmasında SPSS 9.0 for Windows paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çiftçilerin risk tercihleri ve riske olan eğilimleri risk davranışını anlamada büyük önem taşımaktadır. Çiftçilerin risk davranışları risk seven, risk sevmeyen ve riske kayıtsız (tepkisiz veya nötr) olmak üzere üç grup altında incelenmektedir. Araştırmada anket uygulanan 143 işletmede çiftçilerin risk davranış grupları belirlenmiştir. Buna göre çiftçilerin % 39,9'u risk seven, % 53,1'i risk sevmeyen ve % 7,0'si riske kayıtsız davranış grubunda yer almıştır.

İncelenen işletmelerde sosyo ekonomik özellikler ile ilgili bilgilerde değerlendirilmiştir. Anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin yaş ortalaması 44,7 ve ortalama deneyim süresi ise 24,5 yıldır. Çalışmada çiftçilerin % 61,5'inin ilkökul, % 21,7'sinin lise, % 9,8'inin ortaokul, % 4,9'unun ise üniversite mezunu olduğu, % 1,4'ünün sadece okur yazar, % 0,7'sinin ise okur yazar olmadığı belirlenmiştir. Görüşme yapılan işletmelerde ortalama aile genişliği 4,34'tür.

İşletmelerin ortalama arazi genişliği 43,4 dekar, ortalama parsel genişliği 11,5 dekar ve ortalama parsel sayısı 3,8'dir. İncelenen işletmelerin % 73,2'si mülk arazi, % 23,2'si kiraya tutulan arazi ve geri kalanı ise ortağa tutulan, kiraya verilen ve ortağa verilen araziden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde tamamı bitkisel üretim yapan işletmelerin oranı % 85,3; bitkisel üretim ağırlıklı işletmelerin oranı % 14,0 ve hayvansal üretim ağırlıklı olanların oranı ise % 0,7'dir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde tarımsal gelir işletmecilerin beyanlarına göre belirlenmiş olup işletme başına yıllık 37898 YTL olarak bulunmuştur.

Çiftçilik Amaçları Ölçeği (FOS)

Çiftçilik amaçları ölçeği, işletme dışı iş, üretim ve yenilik, risk, statü, çevre, yaşam kalitesi ve gelenek ile ilgili amaçları kapsamaktadır. Çizelge 1'de işletme dışı iş amacı üzerinde etkili faktörler değerlendirilmiştir. Risk seven grupta işletme dışı işlerde çalışmak üzerinde rol oynayan en önemli faktörler tarım dışı yatırımlara sahip olmak ve çiftçilik dışında yeteneklere sahip olmaktır. Risk sevmeyen grupta, riske kayıtsız grupta ve işletmeler genel ortalamasında işletme dışı işlerde çalışmak üzerinde en etkili faktör tarım dışı yatırımlara sahip olmaktır.

Çizelge 1. İşletme dışı iş amacı.

Table 1. Off farm work objectives.

İşletme dışı iş amacı Off farm work objectives	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Geliri artırmak için tarım dışı işlerde çalışmak Off farm work is necessary to increase income	2,07	2,32	2,00	2,20
Geliri artırmak için işletme dışı tarımsal işlerde çalışmak Off farm agricultural work is necessary to increase income	3,14	3,18	3,00	3,15
Tarım dışı yatırımlara sahip olmak Having off farm investments	1,86	1,71	1,90	1,78
Çiftçilik dışındaki konularla ilgilenmek Having interests outside of farming	2,53	2,25	2,70	2,39
Çiftçilik dışında yeteneklere sahip olmak Having other skills except farming	1,86	1,86	2,50	1,90

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

İncelenen işletmelerde üretim ve yeniliği etkileyen faktörler de çiftçilik amaçları ölçeği içinde incelenmiştir (Çizelge 2). Buna göre işletmeler genel olarak değerlendirildiğinde üretim ve yenilik üzerinde etkili olan en önemli faktörün en yüksek kârı elde etmek olduğu (1,13), bunu verimlilik (1,20) ve kaliteli üretimin (1,29) izlediği saptanmıştır. Kanunların tamamını bilmek ise üretim ve yenilik amaçları üzerinde çok etkili görülmemiştir. Üretim ve yenilik amacı üzerinde etkili faktör her üç davranış grubunda da en yüksek kârı elde etmek olarak belirlenmiştir.

Çizelge 2. Üretim ve yenilik amacı.
Table 2. Production and innovation objectives.

Üretim ve yeniliği etkileyen faktörler Factors effecting productive and innovation	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Alet ve makineleri yenilemek Replacement of machinery and tools	1,67	1,63	1,90	1,66
Kaliteli bitkisel ve hayvansal üretim yapmak Producing livestock and crops with good quality	1,28	1,28	1,40	1,29
Üretimde yeni çeşitleri denemek To try new varieties in production	1,98	1,89	2,50	1,97
En yüksek karı elde etmek Obtaining the highest profit	1,18	1,09	1,10	1,13
Bütün kaynakların etkin veya tam kullanımı Full utilising of resources	1,51	1,53	1,60	1,52
Çiftlik içi binaların bakımı Keeping buildings/ fences/ dykes	1,91	2,01	2,40	2,00
Büyük hedeflere sahip olmak Having big farming goals	1,81	1,75	2,00	1,79
Tarımda verimlilik Being fully productive	1,25	1,13	1,40	1,20
Modern teknikleri uygulamak Adopting modern farming techniques	1,61	1,37	1,60	1,48
Kanunların tamamını bilmek Knowing all current legislation	2,28	2,33	2,10	2,29
Yeni fikirleri uygulamada lider olmak Being a leader rather than follower for adopting new ideas	2,19	2,21	2,00	2,19
Yeni fikirleri uygulamak Applying new ideas	1,84	1,91	3,90	2,02
Emeklilik için plan yapmak Planning retirement	1,70	1,75	2,20	1,76

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Tarımsal işletmelerin, faaliyetlerini başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri risklerin mümkün olduğunca önlenmesine, tekrarının ve etkisinin azaltılmasına bağlı

bulunmaktadır. Tarımsal üretim yapanlar tarım konusunda ne kadar deneyim sahibi olsalar da çoğu zaman birçok risk faktörü ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırmada çiftçilerin karşılaştıkları risk kaynakları bölge koşulları dikkate alınarak 26 başlık altında çiftçilik amaçları ölçeği kapsamında incelenmiştir. Risk davranış gruplarına göre tarımsal üretimi etkileyen risk kaynaklarına ait ortalama değerler Çizelge 3'te verilmiştir.

İncelenen bölgede tarımsal üretim üzerinde en etkili risk unsuru girdi maliyetlerindeki değişikliklerdir (1,25). Bunu ürün fiyatlarındaki değişiklikler (1,27), hastalık (1,38) ve zararlılardan (1,36) dolayı verim düşüklüğü faktörleri izlemektedir. İşletmede kayıt tutulması, toprak kayması, arazi fiyatlarındaki değişiklikler ve hükümetin uyguladığı politikalarındaki değişiklikler gibi faktörlerin ise tarımsal üretim üzerinde etkisinin daha az olduğu saptanmıştır.

Araştırmada, risk davranış gruplarına göre de risk kaynakları incelenmiştir. Risk seven grupta yer alan çiftçiler, en önemli risk unsurunun girdi maliyetlerindeki değişiklikler (1,26) olduğunu belirtmişlerdir. Risk sevmeyen grupta en önemli risk kaynağı girdi maliyetlerindeki değişiklikler (1,21) iken, riske kayıtsız grupta don olayı (1,10) risk kaynağı olarak ifade edilmiştir. Risk seven ve sevmeyen grupta işletme kayıtlarının tutulması, riske kayıtsız grupta arazi fiyatlarındaki değişiklikler tarımsal üretimi etkileyen faktörlerdir (Çizelge 3).

Tarımsal üretimi etkileyen risk kaynaklarını belirlemeye yönelik birçok çalışma bulunmasına karşılık, ülkemizde bu çalışmaların sayısı oldukça azdır. Akçaöz (2001), Aşağı Seyhan Ovasında yaptığı çalışmada tarımsal üretimi etkileyen en önemli faktörün girdi maliyetlerindeki değişiklikler olduğunu belirtmiştir. Akdemir ve ark. (2001)'da yaptıkları çalışmada ürün fiyatlarının düşük ve girdi fiyatlarının yüksek olmasını en etkili faktörler olarak saptamışlardır. Kansas'ta ve Teksas'ta ürün fiyatlarındaki değişiklik (Anonymous, 1998), Iowa'da ürün fiyatlarındaki değişiklik ve pazarlama marjları (Mickelsen ve Trede, 2001), Hollanda'da hayvansal üretimde et fiyatları ve epidemik hayvan hastalıkları (Meuwissen ve ark., 2001) tarımsal üretim üzerindeki en etkili risk faktörleri olarak bulunmuştur. Büyük ölçekli Cornbelt çiftçileri ile 1991, 1993 ve 1997 yıllarında olmak üzere yapılan çalışmada en önemli risk kaynakları belirlenmiştir. 1991 yılında ürün fiyatlarındaki değişkenlik, 1993 yılında işletmecinin yaralanması, hastalanması ve ölümü ile 1997'de ürün fiyatlarındaki değişkenlik önemli faktörler olarak ifade edilmiştir (Patrick ve Musser, 1999).

Çizelge 3. Risk kaynakları.

Table 3. Risk sources.

Risk kaynakları Risk sources	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Hükümetin uyguladığı politikalarındaki değişiklikler Changes in government policies	2,16	2,01	1,60	2,04
Ülke ekonomisindeki değişimler Changes in economic situation	1,61	1,47	1,50	1,53
Girdi maliyetlerindeki değişiklikler Changes in input costs	1,26	1,21	1,50	1,25
Ürün fiyatlarındaki değişiklikler Changes in crop prices	1,30	1,26	1,20	1,27
Borçluluk durumu (Debt situation)	1,51	1,49	1,30	1,48
Ürünlerin verimlerinde görülen değişiklikler Changes in crop yields	1,51	1,41	1,60	1,46
Faiz oranlarındaki değişiklikler Changes in interest rates	1,60	1,82	1,50	1,71
İklim koşullarında meydana gelen değişiklikler Changes in climate conditions	1,56	1,66	1,70	1,62
Don olayı (Frost)	1,54	1,41	1,10	1,40
Yağışın gereğinden fazla olması Excessive rainfall	1,65	1,53	1,50	1,57
Yağışın gereğinden az olması Insufficient rainfall	1,77	2,04	1,50	1,90
Hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü Low yield due to the diseases	1,40	1,34	1,50	1,38
Zararlılardan dolayı verim düşüklüğü Low yield due to the insects	1,42	1,30	1,50	1,36
İşletmede meydana gelen iş kazaları Work accidents on farm	1,79	1,59	1,60	1,67
İşçiler veya işletmecinin sağlık problemleri Health problems of workers or farmers	1,46	1,63	1,40	1,55
Aile ilişkilerindeki sorunlar Problems in family relationships	1,56	1,79	1,50	1,68
Arazi fiyatlarındaki değişiklikler Changes in land prices	2,39	2,34	2,70	2,38

Çizelge 3. devamı.
Table 3. continued.

Risk kaynakları Risk sources	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Aile işgücünün yetersizliği Insufficient family labour	2,04	1,97	1,90	1,99
Yabancı işgücü bulmada karşılaşılan güçlükler Difficulties for finding non-family labour	2,05	2,22	2,20	2,15
Sözleşmeli üretimin olmaması Lack of contract growing	1,93	2,01	2,40	2,01
Tarımsal alet ve makinelerin yetersizliği Insufficient machinery	2,14	1,82	2,30	1,98
Hırsızlık (Thieving)	1,88	1,79	2,00	1,84
Yangın nedeniyle ürünün zarar görmesi Crop damages due to the fire	1,88	2,00	2,00	1,95
Sel nedeniyle ürünün zarar görmesi To be damaged crops because of flood	1,58	1,45	1,20	1,48
Toprak kayması (Landslide)	2,40	2,38	2,30	2,38
İşletme kayıtlarının tutulmaması Lack of keeping farm records	2,72	2,57	2,60	2,63

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Tarımsal üretimde risk yaratan faktörleri kısmen de olsa ortadan kaldırmak veya etkisini azaltmak için uygulanan yöntemlere *risk stratejileri* adı verilmektedir. Anket uygulanan 143 çiftçiden elde edilen verilere dayanılarak risk davranış gruplarına göre risk stratejileri belirlenmiştir (Çizelge 4).

İncelenen bölgede anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin tarımsal faaliyeti etkileyen risk faktörlerine karşı aldıkları önlemler arasında en önemlisi borçlanmayı azaltmak (1,35) olup, bunu hastalık ve zararlılara karşı ilaçla mücadele yapmak (1,42), ürünün satılacağı pazar hakkında bilgi sahibi olmak (1,45), harcamaları planlamak (1,56) stratejileri izlemiştir. Riski azaltmak için işletme arazisinin küçültülmesi, işletme sahibinin ve ailesinin işletme dışında çalışması çok önemli faktörler olarak görülmemiştir. Risk seven ve sevmeyen grupta hastalık ve zararlılara

karşı ilaçlı mücadele yapmak, riske kayıtsız grupta ise ürün sigortası yaptırmak risk yönetimi stratejileri arasında en önemlileridir.

İşletme arazisinin küçültülmesi, işletme sahibinin ve aile bireylerinin işletme dışında çalışması tarımsal üretimde var olan risklere karşı çok etkili olmayan risk yönetimi stratejileri olarak ifade edilmiştir (Çizelge 4). Tarımsal üretimde risk yönetimi stratejilerini belirlemeye yönelik üretici düzeyinde yapılmış çalışmalar oldukça fazladır (Lasley, 1998; Coble ve ark., 1999; Bard ve Barry, 2000; Nábrádi ve ark., 2004).

Çizelge 4. Risk yönetimi stratejileri.
Table 4. Risk management strategies.

Risk yönetim stratejileri Risk management strategies	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
İşletmede birden çok ürüne yer vermek (Growing more than one crop)	2,05	2,20	2,60	2,17
İşletmede birden çok çeşide yer vermek Growing more than one variety	2,11	2,29	2,40	2,22
Farklı dönemlerde ürün satışı yapmak (Spreading crop sales)	1,63	1,57	2,50	1,66
Ürünün satılacağı pazar hakkında bilgi sahibi olmak Gathering market information	1,51	1,36	1,80	1,45
Harcamaları planlamak Planning expenditures	1,61	1,43	2,20	1,56
İşletme dışı yatırım yapmak Investing off-farm	2,33	2,12	3,10	2,27
Aile bireylerinin işletme dışında çalışması Off-farm working of family members	3,11	3,08	3,80	3,14
İşletme sahibinin işletme dışında çalışması Off-farm working of farm owners	3,18	3,16	3,30	3,17
Borç yönetiminin uzman kişilerce (muhasibeci, ziraat müh. vb.) yapılması Managing debt with experts (Accountant, Agricultural engineer etc.)	2,91	2,76	2,60	2,81

Çizelge 4. devamı.

Table 4. continued.

Risk yönetim stratejileri Risk management strategies	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Kaynak kullanımı planlamak Planning resource use	1,67	1,70	2,20	1,72
Borçlanmayı azaltmak Reducing debt	1,37	1,25	2,00	1,35
Ürün sigortası yaptırmak Having agricultural insurance	2,02	1,68	1,70	1,82
Hastalık ve zararlılara karşı ilaçla mücadele yapmak Spraying for diseases and pests	1,42	1,37	1,80	1,42
İşletme kayıtlarını düzenli olarak tutmak Keeping farm records continuously	1,96	2,20	2,40	2,12
Sözleşmeli üretim yapmak Contract growing	2,05	2,22	2,80	2,20
İşletme arazisinin büyütülmesi Increasing farm size	1,98	1,66	2,50	1,85
İşletme arazisinin küçültülmesi Decreasing farm size	3,18	3,66	3,80	3,48

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Araştırma kapsamındaki işletmelerde çiftçilik amaçları ölçeği altında statü amacı da yer almıştır. Zorluklarına rağmen çiftçiliğe devam etmek, diğer çiftçilerin saygısını kazanmak ve toplumun saygısını kazanmak statü amacını etkileyen faktörler olarak değerlendirilmiştir. İşletmeler genel olarak değerlendirildiğinde toplumun saygısını kazanmak statü açısından en önemli faktör olarak bulunmuştur. Toplumun saygısını kazanmak risk seven ve risk sevmeyen grupta da önemli iken, riske kayıtsız grupta zorluklarına rağmen çiftçiliğe devam etmek en önemli statü sembolü olarak belirtilmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Statü amaçları.

Table 5. Status objectives.

Statü amaçları Status objectives	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Zorluklarına rağmen çiftçiliğe devam etmek To continue farming even though facing difficulties	2,23	2,05	1,60	2,09
Diğer çiftçilerin saygısını kazanmak Having the respect of other farmers	1,68	1,88	1,80	1,80
Toplumun saygısını kazanmak Having the respect of society	1,33	1,61	1,80	1,51

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Çevre amacı üzerine etkili unsurlar Çizelge 6’da incelenmiştir. Risk seven davranış grubunda yer alan işletmelerde çevre kirliliğini önlemek (1,35) ve tarımsal ilaçları kontrollü kullanmak (1,35), risk sevmeyen grupta kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak (1,30) ve kimyasal gübreleri kontrollü kullanmak (1,30), riske kayıtsız grupta çevre kirliliğini önlemek (1,60) ve kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak (1,60) çevre üzerine etkili önemli faktörler şeklinde ifade edilmiştir. İşletmeler ortalamasında ise en önemli faktör kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak olarak saptanmıştır.

Çizelge 6. Çevre amaçları.

Table 6. Environmental objectives.

Çevre amaçları Environmental objectives	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Çevre kirliliğini önlemek Preventing environment pollution	1,35	1,53	1,60	1,46
Kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak Correct use pesticides	1,35	1,30	1,60	1,34
Köy yaşamını özendirme Encouraging village life	2,19	2,29	1,90	2,22
Kimyasal gübreleri kontrollü kullanmak Correct use of fertilizer	1,39	1,30	1,70	1,36

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Çizelge 7’de, incelenen işletmelerde yaşam kalitesi ile ilgili amaçları etkileyen faktörler ve önemleri değerlendirilmiştir. Risk davranış gruplarında ve işletmeler ortalamasında eğitim düzeyinin yaşam kalitesi üzerinde en etkisiz faktör olduğu ifade edilmiştir. Risk seven ve riske kayıtsız davranış gruplarında ailenin yaşam kalitesini iyileştirmek ve aile ile vakit geçirmek çok önemli iken, risk sevmeyen davranış grubunda aile ile vakit geçirmek ve güncel olayları takip etmek çok önemli olarak belirtilmiştir.

Çizelge 7. Yaşam kalitesi amaçları.
Table 7. Objectives of life quality.

Yaşam kalitesi amaçları Objectives of life quality	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Ailenin yaşam kalitesini iyileştirmek Improving the living quality of family life	1,35	1,53	1,60	1,46
Aileyle vakit geçirmek To spend time with the family	1,35	1,30	1,60	1,34
Eğitim düzeyi Education level	2,19	2,29	1,90	2,22
Güncel olayları takip etmek Following actual events	1,39	1,30	1,70	1,36

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

İncelenen işletmelerde çiftçilik amaçları ölçeği kapsamında gelenek amacı konusu da değerlendirilmiştir. Buna göre risk seven ve risk sevmeyen gruplarda işletmeyi başlangıçtakinden daha iyi duruma getirmek, riske kayıtsız grupta ise tarımın rahat bir yaşam sağlaması diğer faktörlere göre önemli bulunmuştur. Ailenin bir üyesinin çiftçilik işini devam ettirmesi ise gelenek üzerinde en etkisiz faktör olarak belirtilmiştir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Gelenek amaçları.

Table 8. Tradition objectives.

Gelenek amaçları Tradition objectives	Risk seven Risk seeking	Risk sevmeyen Risk averse	Riske kayıtsız Risk neutral	Ortalama Means
Tarımın rahat bir yaşam sağlaması Farming provides comfort life	1,40	1,36	1,50	1,38
Ailenin bir üyesinin çiftçilik işini devam ettirmesi To pass on the farm to a member of family	3,16	3,05	2,50	3,06
İşletmeyi başlangıçtakinden daha iyi bir duruma getirmek To improve farming compared to beginning years	1,39	1,25	1,70	1,34

Ölçek; 1: Çok Önemli, 2: Önemli, 3: Kısmen önemli, 4: Kısmen önemsiz, 5: Önemsiz.

Scale; 1: Very important, 2: Important, 3: Partially important, 4: Partially unimportant, 5: Unimportant.

Çiftçilik Amaçları Ölçeği (FOS) Faktör Analizi Sonuçları

Çiftçilik amaçları ölçeği, işletme dışı iş, üretim ve yenilik, risk kaynakları, risk yönetimi stratejileri, statü, çevre, yaşam kalitesi ve gelenek olmak üzere 8 temel bölümden oluşmuştur. Çiftçilik amaçları ölçeğinde başlangıçta 72 değişken varken, analiz sonrasında değişken sayısı 50'ye düşmüştür. Faktör analizinde temel bileşenler analizi kullanılmıştır ve Varimax rotasyon uygulanmıştır. Analizde yer alan değişkenlere güvenilirlik ölçümü yapılmış ve Cronbach alpha değeri 0,89 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi sonucunda Eigen (Öz) değeri 2'nin üzerinde olan 8 faktör toplam varyansın %43,14'ünü açıklamıştır. Faktör analizi sonucunda faktör ağırlıkları % 40 ve üzerinde olan değişkenler değerlendirilmeye alınmıştır (Çizelge 9).

Faktör 1, yeni fikirleri uygulamak (0,711), farklı dönemlerde ürün satışı yapmak (0,402), ürünün satılacağı pazar hakkında bilgi sahibi olmak (0,469), harcamaları planlamak (0,494), mevcut kaynakların aşırı kullanımını düzenlemek (0,606), borçlanmayı azaltmak (0,619), hastalık ve zararlılara karşı ilaçla mücadele yapmak (0,524), çevre kirliliğini önlemek (0,627), kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak (0,653), kimyasal gübreleri kontrollü kullanmak (0,681), ailenin yaşam kalitesini iyileştirmek (0,401), aileyle vakit geçirmek (0,484), eğitim düzeyi (0,575), güncel olayları takip etmek (0,481), tarımın rahat bir yaşam sağlaması (0,610), işletmeyi daha iyi bir duruma getirmek (0,485) değişkenlerinin yüksek faktör ağırlıklarına sahip olmasından dolayı “çevresel amaçlar” olarak adlandırılmıştır.

Burada çevre kavramı sadece fiziksel çevreyi değil, işletmecinin ve ailesinin içinde bulunduğu sosyal çevreyi de kapsamaktadır. Faktör 1 bu değişkenlerle pozitif yönde ilişkilidir.

Faktör 2, “*risk amaçları*” olarak adlandırılmıştır ve ilgili değişkenler, işletmede meydana gelen iş kazaları (0,423), işçiler veya işletmecinin sağlık sorunları (0,506), aile ilişkilerindeki sorunlar (0,442), tarımsal alet ve makinelerin yetersizliği (0,571), hırsızlık (0,708), yangın nedeniyle ürünün zarar görmesi (0,735), toprak kayması (0,483), işletme kayıtlarının tutulmaması (0,527)’dir. Bu değişkenler tarımsal üretimde riske neden olan değişkenlerdir ve faktör ağırlıkları da yüksek bulunmuştur.

Faktör 3, “*statü amaçları*” olarak ifade edilmiştir. Bu değişkenler, kanunların tamamını bilmek (0,537), yeni fikirleri uygulamada lider olmak (0,539), aile işgücünün yetersizliği (0,522), borç yönetiminin uzman kişilerce yapılması (0,449), diğer çiftçilerin saygısını kazanmak (0,583), toplumun saygısını kazanmak (0,480), köy yaşamını özendirmek (0,554), ailenin bir üyesinin çiftçilik işini devam ettirmesidir (0,416). Faktör 3’ü oluşturan değişkenlerin faktör ağırlıkları 0,416 ile 0,583 arasında değişmektedir.

Faktör 4, iklim koşullarında meydana gelen değişiklikler, don olayı, yağışın gereğinden fazla olması, hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü, zararlılardan dolayı verim düşüklüğü değişkenlerinin 0,50’nin üzerinde faktör ağırlıklarının olması nedeniyle “*doğal koşullar*” olarak adlandırılmıştır.

Faktör 5, “*iş ve gelecek amaçları*” olarak adlandırılmıştır. Tarım dışı yatırımlara sahip olmak 0,53, alet ve makineleri yenilemek 0,54, modern teknikleri uygulamak 0,44, emeklilik için plan yapmak 0,43, işletme kayıtlarını düzenli olarak tutmak 0,41 faktör ağırlıklarına sahiptir.

Faktör 6, geliri artırmak için tarım dışı işlerde çalışmak (0,64), çiftçilik dışındaki konularla ilgilenmek (0,55), çiftçilik dışındaki yeteneklere sahip olmak (0,56) ve işletme sahibinin işletme dışında çalışması (0,45) değişkenlerinin yüksek faktör ağırlıklı olması nedeniyle “*işletme dışı iş amaçları*” şeklinde tanımlanmıştır.

Faktör 7 “*çeşitlendirme ve farklılaştırma amaçları*” şeklinde değerlendirilmiştir. İşletmede birden çok ürüne yer vermek (0,70), işletmede birden çok çeşide yer vermek (0,70), farklı dönemlerde ürün satışı yapmak (0,54) değişkenleri faktör 7 ile pozitif yönde ilişkili olup faktör ağırlıkları 0,50’den yüksektir.

Faktör 8, kaliteli bitkisel ve hayvansal üretim yapmak (0,50), en yüksek kâr elde etmek (0,58) ve tarımda verimlilik (0,55) değişkenlerinin yüksek faktör ağırlığına sahip olmasından dolayı “başarı amaçları” olarak ifade edilmiştir. Bu değişkenler faktör 8 ile pozitif yönde ilişkilidir.

Çizelge 9. Çiftçilik amaçları ölçeği (FOS) faktör analizi sonuçları.
Table 9. Farming objectives scale (FOS) factor analysis results.

Değişkenler Variables	Faktör Factor 1*	Faktör Factor 2*	Faktör Factor 3*	Faktör Factor 4*	Faktör Factor 5*	Faktör Factor 6*	Faktör Factor 7*	Faktör Factor 8*
Geliri artırmak için tarım dışı işlerde çalışmak Off farm work is necessary to increase income	0,079	0,216	0,091	0,060	0,277	0,635	-0,029	-0,044
Tarım dışı yatırımlara sahip olmak Having off farm investments	0,051	0,126	-0,097	0,098	0,526	0,339	0,202	0,081
Çiftçilik dışındaki konularla ilgilenmek Having interests outside of farming	-0,105	0,127	0,032	0,182	0,364	0,545	0,124	0,020
Çiftçilik dışında yeteneklere sahip olmak Having other skills except farming	-0,016	0,050	0,088	0,146	0,121	0,561	0,018	0,169
Alet ve makineleri yenilemek Replacement of machinery and tools	0,142	0,292	-0,081	0,194	0,542	0,165	-0,006	0,004
Kaliteli bitkisel ve hayvansal üretim yapmak (Producing livestock and crops with good quality)	0,240	0,120	-0,051	0,021	0,039	0,032	-0,060	0,503
En yüksek kâr elde etmek Obtaining the highest profit	0,224	0,016	-0,001	0,042	0,031	-0,080	0,012	0,577
Tarımda verimlilik Being fully productive	0,057	0,104	0,007	0,156	0,190	0,112	-0,203	0,550
Modern teknikleri uygulamak Adopting modern farming techniques	0,037	0,131	0,078	0,010	0,436	0,076	-0,084	0,375
Kanunların tamamını bilmek Knowing all current legislation	-0,074	0,228	0,537	-0,076	0,393	0,041	0,030	0,184
Yeni fikirleri uygulamada lider olmak Being a leader rather than follower for adopting new ideas	0,040	-0,027	0,539	0,154	0,271	0,119	0,097	-0,051
Yeni fikirleri uygulamak Applying new ideas	0,711	-0,097	0,282	-0,086	0,121	-0,014	0,159	0,068
Emeklilik için plan yapmak Planning retirement	0,070	0,045	0,050	-0,011	0,433	0,133	-0,121	0,009
Hükümetin uyguladığı politikalardaki değişiklikler Changes in government policies	0,152	0,170	0,389	0,431	0,108	-0,098	-0,194	-0,112
Ürün fiyatlarındaki değişiklikler Changes in crop prices	0,002	-0,283	-0,142	0,519	-0,011	0,185	0,189	0,259

Çizelge 9. devamı.
Table 9. continued.

Değişkenler Variables	Faktör Factor 1*	Faktör Factor 2*	Faktör Factor 3*	Faktör Factor 4*	Faktör Factor 5*	Faktör Factor 6*	Faktör Factor 7*	Faktör Factor 8*
Ürünlerin verimlerinde görülen değişiklikler Changes in crop yields	0,268	0,011	-0,061	0,460	0,101	0,043	0,073	0,149
İklim koşullarında meydana gelen değişiklikler Changes in climate conditions	0,106	0,092	0,037	0,650	0,128	-0,048	0,059	-0,093
Don olayı (Frost)	-0,003	0,087	0,044	0,575	0,012	0,183	-0,031	0,056
Yağışın gereğinden fazla olması Excessive rainfall	-0,032	0,051	0,136	0,506	0,095	0,282	-0,097	0,069
Hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü Low yield due to the diseases	0,093	0,358	-0,057	0,517	-0,313	0,100	-0,084	0,291
Zararlılardan dolayı verim düşüklüğü Low yield due to the insects	0,096	0,218	0,075	0,505	-0,239	0,207	-0,151	0,444
İşletmede meydana gelen iş kazaları Work accidents on farm	0,020	0,423	0,134	-0,087	0,078	0,197	-0,174	0,175
İşçiler veya işletmecinin sağlık problemleri Health problems of workers or farmers	0,020	0,506	0,313	0,070	-0,085	-0,010	-0,016	0,353
Aile ilişkilerindeki sorunlar Problems in family relationships	-0,019	0,442	0,069	0,159	0,059	0,295	-0,102	0,313
Aile işgücünün yetersizliği Insufficient family labour	0,116	0,267	0,522	0,080	0,091	0,154	0,084	0,092
Tarımsal alet ve makinelerin yetersizliği Insufficient machinery	0,020	0,571	0,159	0,288	0,143	0,049	0,035	-0,015
Hırsızlık (Thieving)	-0,029	0,708	0,033	0,056	0,219	-0,097	0,215	0,064
Yangın nedeniyle ürünün zarar görmesi Crop damages due to the fire	-0,039	0,735	-0,007	-0,009	0,113	0,134	0,202	0,109
Sel nedeniyle ürünün zarar görmesi To be damaged crops because of flood	-0,069	0,267	0,001	0,371	-0,168	-0,039	0,308	0,480
Toprak kayması (Landslide)	-0,046	0,483	-0,017	0,108	0,234	0,115	0,352	0,251
İşletme kayıtlarının tutulmaması Lack of keeping farm records	-0,028	0,527	0,186	0,126	0,274	0,038	0,262	0,050
İşletmede birden çok ürüne yer vermek Growing more than one crop	0,046	0,163	0,060	-0,002	-0,059	0,124	0,702	0,024
İşletmede birden çok çeşide yer vermek Growing more than one variety	0,044	-0,030	0,063	0,006	-0,124	0,157	0,703	-0,080
Farklı dönemlerde ürün satışı yapmak Spreading crop sales	0,402	0,188	-0,078	0,094	0,147	-0,007	0,540	-0,051
Ürünün satılacağı pazar hakkında bilgi sahibi olmak/ Gathering market information	0,469	0,126	0,127	-0,140	0,203	0,136	0,097	0,084

Çizelge 9. devamı.
Table 9. continued.

Değişkenler Variables	Faktör Factor 1*	Faktör Factor 2*	Faktör Factor 3*	Faktör Factor 4*	Faktör Factor 5*	Faktör Factor 6*	Faktör Factor 7*	Faktör Factor 8*
Harcamaları planlamak Planning expenditures	0,494	0,021	0,090	-0,078	0,253	0,145	0,103	0,239
İşletme sahibinin işletme dışında çalışması Off-farm working of farm owners	0,036	0,154	0,179	0,016	0,011	0,448	0,347	-0,024
Borç yönetiminin uzman kişilerce yapılması Managing debt with experts	0,247	0,176	0,449	-0,024	0,080	0,028	0,239	-0,276
Kaynak kullanımını planlamak Planning resource use	0,606	0,021	0,058	0,093	-0,177	0,082	-0,073	-0,129
Borçlanmayı azaltmak (Reducing debt)	0,619	0,026	0,010	0,093	-0,088	0,014	-0,091	0,259
Hastalık ve zararlılara karşı ilaçla mücadele yapmak (Spraying for diseases and pests)	0,524	-0,195	0,026	-0,029	-0,141	0,021	0,178	0,466
İşletme kayıtlarını düzenli olarak tutmak Keeping farm records continuously	0,234	0,214	0,264	-0,083	0,411	0,057	0,405	-0,138
Diğer çiftçilerin saygısını kazanmak Having the respect of other farmers	0,340	-0,066	0,583	0,109	-0,074	0,344	0,001	0,167
Toplumun saygısını kazanmak Having the respect of society	0,327	-0,261	0,480	-0,085	0,013	0,311	-0,059	0,341
Çevre kirliliğini önlemek Preventing environment pollution	0,627	0,059	0,091	0,177	-0,122	0,184	-0,052	0,030
Kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak Correct use of pesticides	0,653	0,107	0,081	0,113	-0,106	-0,023	-0,081	0,041
Köy yaşamını özendirmek Encouraging village life	0,201	0,026	0,554	-0,014	-0,113	0,035	-0,034	-0,118
Kimyasal gübreleri kontrollü kullanmak Correct use of fertilizers	0,681	0,026	0,121	0,033	-0,018	-0,193	0,044	0,120
Ailenin yaşam kalitesini iyileştirmek Improving the living quality of family life	0,401	-0,195	0,297	0,182	0,213	0,055	0,182	0,012
Aileyle vakit geçirmek To spend time with the family	0,484	0,049	0,322	-0,072	0,273	0,001	0,070	0,106
Eğitim düzeyi (Education level)	0,575	-0,115	-0,073	-0,059	0,012	-0,070	0,136	-0,019
Güncel olayları takip etmek Following actual events	0,481	0,089	0,244	0,277	0,223	-0,067	-0,015	-0,153
Tarımın rahat bir yaşam sağlaması Farming provides comfort life	0,610	-0,046	0,027	0,101	0,087	0,113	-0,081	0,136

Çizelge 9. devamı.
Table 9. continued.

Değişkenler Variables	Faktör Factor 1*	Faktör Factor 2*	Faktör Factor 3*	Faktör Factor 4*	Faktör Factor 5*	Faktör Factor 6*	Faktör Factor 7*	Faktör Factor 8*
Ailenin bir üyesinin çiftçilik işini devam ettirmesi To pass on the farm to a member of family	0,145	0,024	0,416	0,084	-0,096	-0,140	0,167	0,061
İşletmeyi başlangıçtakinden daha iyi bir duruma getirmek (To improve farming compared to beginning years)	0,485	-0,077	0,319	0,053	0,152	-0,387	0,136	0,256

Not: KMO: 0,634 ; Bartlett's Test of Sphericity:5071,52

* F1: Çevresel amaçlar (Environmental objectives), F2: Risk amaçları (Risk objectives), F3: Statü amaçları (Status objectives), F4: Doğal koşullar (Natural resources), F5: İş ve gelecek amaçları (Job opportunities and future objectives), F6: İşletme dışı iş amaçları (Off farm working objectives), F7: Çeşitlendirme ve farklılaştırma amaçları (Objectives of diversity and differentiation), F8: Başarı amaçları (Objectives of the success).

SONUÇ

Araştırmada, Antalya ilinde çiftçilerin tarımsal üretim faaliyetleri ile ilgili risk davranışları risk seven, risk sevmeyen ve riske kayıtsız olmak üzere sınıflandırılmıştır. Çiftçilik amaçları üzerine risk davranışlarının etkisi Çiftçilik Amaçları Ölçeği ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın esas materyalini Antalya ilini temsil etme özelliğinde olan Merkez, Manavgat ve Serik ilçelerine bağlı köylerde yapılan anket uygulamasından elde edilen veriler oluşturmuştur. Anket uygulaması kapsamında seçilen bölgede 143 çiftçi ile görüşülmüş ve elde edilen verilere faktör analizi uygulanmıştır.

Çalışmada, çiftçiler risk davranış gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, görüşülen çiftçilerin % 39,9'u risk seven, % 53,1'i risk sevmeyen ve % 7,0'si riske kayıtsız gruptadır. Çiftçilerin yaş ortalaması 44,7 ve ortalama deneyim süresi 24,5 yıldır. Anket uygulanan işletmelerde çiftçilerin % 61,5'i ilkökul mezunudur. İşletmelerde ortalama aile genişliği 4,34 kişi, ortalama parsel sayısı 3,8 adet ve ortalama parsel genişliği 11,5 dekadır. İşletmelerin % 73,2'si mülk arazidir ve %85,3'ünde sadece bitkisel üretim faaliyeti yapılmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, Çiftçilik Amaçları Ölçeğinde, tarım dışı yatırımlara sahip olmak (1,78), en yüksek kârı elde etmek (1,13), toplumun saygısını kazanmak (1,51), kimyasal ilaçları kontrollü kullanmak (1,34), aile bireyleriyle vakit geçirmek (1,34) ve işletmeyi başlangıçtakinden daha iyi duruma getirmek (1,34) en

önemli amaçlar olarak saptanmıştır. İncelenen bölgede en önemli risk unsurunun girdi maliyetlerindeki değişiklikler (1,25) olduğu belirtilirken, risk yönetiminde de borçlanmayı azaltmanın (1,35) en önemli strateji olacağı ifade edilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre çiftçilik amaçları ölçeği 8 faktörden oluşmuştur. Bu faktörler çevresel amaçlar, risk amaçları, statü amaçları, doğal koşullar, iş ve gelecek amaçları, işletme dışı iş amaçları, çeşitlendirme ve farklılaştırma amaçları ile başarı amaçlarıdır.

LİTERATÜR LİSTESİ

- Akçaöz H. V. 2001. Tarımsal Üretimde Risk, Risk Analizi ve Risk Davranışları: Çukurova Bölgesi Uygulamaları, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akdemir Ş., T. Binici, H. Şengül, H. Akçaöz, B. Karlı, E. Aktaş ve M. Gizir. 2001. Bölge Bazlı Tarım Sigortasının (Area Based Index Insurance) Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Sigorta Talebinin ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi, Proje Raporu 2001-11, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, Pp: 93.
- Anonymous. 1993. SPSS for Windows: Professional Statistics, Release 6.0.
- Anonymous. 1998. Risk Management Education: Perspectives of Producers and Agribusinesses, Kansas State University Agricultural Experiment Station and Cooperative Extension Service, Pp: 4.
- Bard S. K., and P. J. Barry. 2000. Developing A Scale For Assessing Risk Attitudes of Agricultural Decision Makers, International Food and Agribusiness Management Review, 3, 9-25.
- Bingswanger, H. P. 1980. Attitudes towards risk: Experimental measurements in Rural India. American Journal of Agricultural Economics, 62, 395-407.
- Bozoğlu M., V. Ceyhan ve H. A. Cinemre. 2001. Tonya İlçesinde Süt İşletmelerinin Ekonomik Yapısı ve Karşılaştıkları Riskler: Risk Ölçümü ve Uygun Risk Yönetimi Stratejileri, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Yayın No:228, Ankara, Pp: 37.
- Casebow A. 1981. Human motives in farming. Journal of Agricultural Economics, 24, 119-123.

- Coble K., G. F. Patrick, T. O. Knight, and A. E. Baquet. 1999. Crop Producer Risk Management Survey: A Preliminary Summary of Selected Data. A Report From The Understanding Farmer Risk Management Decision Making & Educational Needs Research Project, Mississippi State University Department of Agricultural Economics, Report No: 99-001.
- Erdoğan, İ. 1997. İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 272, İstanbul..
- Gasson R. 1973. Goals and Values of Farmers, Journal of Agricultural Economics, 24, No: 3, 521-542.
- Gasson R. 1974. Socio-economic status and orientation to work: The case of farmers. Sociologia Ruralis, 14, 127-141.
- Gillmor D. A. 1986. Behavioral Studies in Agriculture Goals, Values and Enterprise Choice. IR. J. Agric. Econ. Rur. Sociol. 11, 19-33.
- Hair, F., J., R. E. Anderson, , R. L. Tahtam, and W. C. Black, 1992. Multivariate Data Analysis, Macmillan Publishing Company.
- Holloway, C. A. 1979. Decision Making Under Uncertainty: Models and Choices. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Lasley P. 1998. Perceived Risks and Decisions To Adopt Precision Farming Methods (An Introduction), <http://agecon.uwyo.edu/riskmgmt>, Pp: 3
- Meuwissen, M. P. M., R. B. M. Huirne, and J. B. Hardaker. 2001. Risk and Risk Management: An Empirical Analysis of Dutch Livestock Farmers, Livestock Production Science, 69, 43-53.
- Mickelsen S., and L. D. Trede. 2001. Identifying and Applying Learning Modes To Risk Management Education To Iowa Farmers, 28th Annual National Agricultural Education Research Conference December 12, Pp: 513-525.
- Nábrádi A., H. Madai, and Z. Nemessályi. 2004. Risk and Risk Management in Hungarian Livestock Production With A Special Regard to Sheep Production, AAEE Annual Meeting, Denver Colorado, August, 1-4, Pp: 16.
- Oppenheim A. N. 1992. Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement, Cassel, London , Pp: 303.

- Patrick G. F., and W. N. Musser. 1999. Large Scale Farmers' Views of Sources and Responses to Risk, Purdue Agricultural Economics Report, September, 8-11, Pp: 8-11.
- Robinson M. A. 1983. Including the human aspect within farm business appraisal, *Agricultural Manpower*, 7, 12-16.
- Willock J., I. J. Deary, M. M. McGregor, A. Sutherland, G. Edwards-Jones, O. Morgan, J. B. Dent, R. Grieve, G. Gibson, and E. Austin. 1999. Farmers' Attitudes, Objectives, Behaviors and Personality Traits: The Edinburgh Study of Decision Making on Farms. *Journal of Vocational Behavior*, 54, 5-36.
- Yamane, T. 1967. *Elementary Sampling Theory*. Prentice-Inc., Englewood. Cliffs, N. J., USA.